

Deel 3

Stijlfiguren in de Bijbel

Hendiadys

Hans van de Lagemaat

Hendiadys

Inleiding

Bij het lezen van de Schrift moeten we rekening houden met de normale regels van de taal. Natuurlijk moeten we de Bijbel letterlijk lezen zonder de inhoud te vergeestelijken, maar daarbij moeten we niet het gebruik van stijlfiguren en beeldspraak die in elke taal voorkomen verduisteren. Als voorbeeld zouden we naar Jesaja 2:4 kunnen kijken.

‘En Hij zal rechten onder de heidenen en bestraffen vele volken; en zij zullen hun zwaarden slaan tot spaden, en hun spiesen tot sikkelen; het ene volk zal tegen het andere volk geen zwaard opheffen en zij zullen geen oorlog meer leren.’ (Jes. 2:4).

Het eerste deel van deze tekst wordt uitgelegd door het tweede. Er staat dat de volken hun zwaarden om zullen werken naar spaden en spiesen tot sikkelen. Dit betekent dat wapens worden gesmeed tot landbouwgereedschap. Instrumenten die gebruikt worden om te doden worden omgevormd tot instrumenten om het land te bebouwen. We mogen dit best letterlijk lezen, mits we de beeldspraak hierin maar herkennen. ‘En zij zullen geen oorlog meer leren’ is de boodschap van dat slaan van zwaarden tot spaden en spiesen tot sikkelen. Het betekent de vernietiging van alle oorlogstuig, omdat het nergens meer voor nodig is. Er zal vrede zijn onder de volken. Dit is de tijd op aarde die er zal zijn na de wederkomst van de Heere waarin Jeruzalem in alle heerlijkheid en glorie zal zijn hersteld en waarvan Jesaja al profeteerde.

Er zijn heel veel verschillende soorten stijlfiguren. Metafoor, metonymia, vergelijking en hyperbool zijn een aantal van de meest bekende. In deze studie bespreek ik het stijlfiguur hendiadys en zal ik het toelichten met een groot aantal voorbeelden. Het is een heel belangrijk stijlfiguur in de Bijbel en dus ook belangrijk om te kunnen herkennen.

Hendiadys

Hendiadys is een stijlfiguur dat vooral eigen is aan het Latijn, Grieks en Hebreeuws.

Ik zal eerst het woord, dat uit het Grieks komt, ontleden.

Hen betekent één. *Dia* betekent door of door middel van. *Dys* betekent twee. Dus letterlijk vertaald kunnen we zeggen dat hier staat: één door middel van twee.

Het één door twee is een stijlfiguur waarbij één ding gezegd wordt en waarbij twee woorden gebruikt worden. Dat zijn twee woorden van dezelfde soort, twee zelfstandig naamwoorden¹ of twee werkwoorden. Het ene woord drukt dan de zaak uit die bedoeld wordt en het andere benadrukt een eigenschap ervan. De twee woorden worden altijd gekoppeld door het woordje 'en'.

Dit betekent niet dat elk tweetal (of zelfs drietal) zelfstandig naamwoorden of werkwoorden die gekoppeld zijn door het woordje 'en' daardoor automatisch samen een hendiadys vormen. Er moet iets zijn dat onze aandacht trekt, iets buiten het normale gebruik.

Soms kan de zin ook waar zijn zelfs als het stijlfiguur hendiadys aanwezig is, maar die niet zo wordt gelezen. Het gedeelte krijgt dan extra licht en kracht.

Ik geef eerst een voorbeeld om dit alles uitgebreid toe te lichten.

'Vervuld met vruchten der gerechtigheid, die door Jezus Christus zijn tot heerlijkheid en prijs.' (Fil. 1:11).

'Heerlijkheid en prijs' is duidelijk een hendiadys.

In de eerste plaats hebben we hier twee zelfstandig naamwoorden; heerlijkheid en prijs. Prijs wordt hier gebruikt in de zin van lofprijzing.

¹ Voor hen die de grammatica een klein beetje vergeten zijn:

een zelfstandig naamwoord is een woord waar je het lidwoord, 'de', 'het' of 'een' voor kan zetten.

Een werkwoord is een woord dat een actie uitdrukt. Bijvoorbeeld 'leven', 'lopen', 'schrijven' enz.

In de tweede plaats zijn deze twee woorden gescheiden door het woordje 'en'.

En ten derde is de uitdrukking 'heerlijkheid en prijs' opvallend.

De zin van dit vers kunnen we dus lezen als:

'Vervuld met vruchten der gerechtigheid, die door Jezus Christus zijn tot heerlijke lofprijzing'.

Heerlijkheid zegt iets over de lofprijzing. Zoals ik het nu heb weergegeven is eigenlijk te zwak. Hendiadys geeft een extra nadruk aan het bijvoeglijk gebruikte zelfstandig naamwoord, in dit geval dus 'heerlijkheid'. Sterker zou zijn 'allerheerlijkste lofprijzing' of iets van dien aard.

In dit geval van Filippenzen 1:11 is het ook heel goed mogelijk de tekst te lezen zoals zij daar staat 'tot heerlijkheid en prijs', maar het stijlfiguur hendiadys geeft extra kracht aan dit vers. Welk een lofprijzing zal dit zijn, voortkomend uit de 'de vruchten der gerechtigheid, die door Jezus Christus zijn'.

Voorbeelden van Hendiadys

In de volgende bladzijden staan alleen maar teksten met Hendiadys met waar nodig een korte verklaring bij de tekst.

1. Genesis 4:4

*'En Habel bracht ook van de eerstgeborenen **van zijn schapen en van hun vet.**'*

Habel bracht hier niet twee dingen ten offer, schapen en ook hun vet. Het gaat hier om hendiadys. 'Vet' zegt iets over de 'schapen'. Deze beide woorden zijn allebei zelfstandig naamwoorden en ze zijn gescheiden door het woordje 'en'.

De constructie is in het oog lopend en we moeten hier lezen:

'En Habel bracht ook [offers] van de eerstgeborene van zijn aller vetste schapen.'

Het offer staat hier in contrast met het offer dat Kaïn bracht 'van de vrucht van het land'.

2. Genesis 19:24

'Toen deed de Heere zwavel en vuur over Sodom en over Gomorra regenen, van de HEERE, uit de hemel.'

Het regent hier niet twee dingen uit de hemel. Het is niet dat er zwavel en vuur elk apart uit de hemel kwam. Nee, het vuur zegt iets van de zwavel. Wederom hendiadys van twee zelfstandig naamwoorden gescheiden door het woordje 'en'. We moeten lezen

'Toen deed de HEERE brandend zwavel over Sodom en Gomorra regenen'.

Vergelijkbare teksten zijn:

*'door pestilentie en door bloed' (Ez. 38:22) ,
in de zin van 'een uiterst bloederige plaag'.*

*'vuur en zwavel' (Ez. 38:22),
zoals in Genesis 19:24. De zelfstandig naamwoorden staan nu andersom.*

'hagel en vuur' (Opb. 8:7), in de zin van 'brandend hagel'.

3. Job 10:21

'Eer ik henenga (en niet wederkom) in een land der duisternis en der schaduwe des doods'.

De schaduw des doods zegt iets over de duisternis waarheen Job zou gaan. Hij heeft het over het land van de duisternis, ja, zo duister als de schaduw van de dood. Vergelijk dit ook met Psalm 23:

'Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods', ik zou geen kwaad vrezen, want Gij zijt met mij'.

Dit is weliswaar geen hendiadys, maar het drukt hetzelfde uit. Het dal hoeft hier niet te duiden op de dood. Wat David uitdrukt is een uitermate diep en donker dal.

4. Psalm 119:138

'Gij hebt de gerechtigheid Uwer getuigenissen en de waarheid hogelijk geboden.'

'U hebt de gerechtigheid van Uw getuigenissen en van Uw waarheid uitgevaardigd' is wat er staat. 'Waarheid' of 'getrouw' zoals we het woordje ook kunnen vertalen zegt iets van de getuigenissen. Zijn getuigenissen zijn waar, zeer getrouw. En daarom lezen we deze tekst door het stijlfiguur hendiadys

'Gij hebt de gerechtigheid van Uw zeer getrouwe getuigenissen uitgevaardigd.'

5. Jesaja 1:13

'Brengt niet meer tevergeefs offer, het reukwerk is Mij een gruwel; de nieuwe maanden en sabbatten en het bijeenroepen vermag Ik niet, het is ongerechtigheid, zelfs de verbodsdagen.'

Deze tekst is behoorlijk vrij vertaald, met name het laatste gedeelte. Na 'bijeenroepen' begint er een nieuw deel van de zin die letterlijk luidt:

'Ik kan niet de ongerechtigheid en niet de verbodsdagen'.

Hier staan twee stijlfiguren door elkaar heen, waardoor het lastig vertalen wordt. Naast de hendiadys van 'ongerechtigheid' en 'verbodsdagen' wordt de stijlfiguur 'ellips' gebruikt. Een 'ellips' is een weglating van een woordje wat de lezer er zelf bij moet denken. Dat woordje blijkt meestal wel uit de context. We kunnen het woordje 'verdragen' erbij denken, zodat de zin luidt:

'Ik kan niet de ongerechtigheid en niet de verbodsdagen verdragen.'

Zoals het er nu staat lijkt het alsof de Heere de twee dingen niet kan verdragen, namelijk de ongerechtigheid en de verbodsdagen. Natuurlijk kan de Heere de verbodsdagen wel verdragen. Die heeft Hij namelijk Zelf ingesteld.²

We moeten hier het stijlfiguur hendiadys herkennen. 'Ongerechtigheid' zegt hier iets van de 'verbodsdagen'. Deze verbodsdagen hadden het karakter van Gods instelling helemaal verloren en ze waren geworden tot een en al ongerechtigheid. Daarom lezen we de tekst als:

'Ik kan de enorm ongerechtige verbodsdagen niet verdragen'.

6. Jeremia 22:3

'Zo zegt de HEERE: doet recht en gerechtigheid'.

Ook hier worden weer geen twee dingen gedaan. Doet recht, voer het recht uit, is de boodschap. En voer dat recht op een eerlijke en rechtvaardige manier uit. 'Gerechtigheid' heeft dus nadruk. 'Doet **rechtvaardig** recht'.

² Zie bijvoorbeeld Leviticus 23:36 , Numeri 29:35, Deuteronomium 16:8.

7. Jeremia 29:11

'Want Ik weet de gedachten, die Ik over u denk, spreekt de HEERE, gedachten des vredes, en niet des kwaads, dat Ik u geve het einde en de verwachting'.

Zoals de tekst er staat lijkt het alsof de Heere twee dingen schenkt, namelijk het 'einde' en de 'verwachting'. Als we het stijfbeeld hendiadys herkennen dan begrijpen we dat het hier maar om één ding gaat, het einde dat u verwacht, waarop u hebt gehoopt. Het is het einde waarop de Heere hen had doen hopen door Zijn Woord. Het Woord dat Hij hen had gegeven staat in vers 10.

'Want zo zegt de HEERE: Zekerlijk, als de zeventig jaren te Babel zullen vervuld zijn, zal Ik ulieden bezoeken, en Ik zal Mijn goed woord over u verwekken, u wederbrengende tot deze plaats.'

Dit was het woord waarop de gelovige ballingen uit Israël op hoopten en wat zij verwachtten. Het einde is dat Hij hen dit ook daadwerkelijk zou geven.

8. Daniël 8:10

'En hij werd groot tot aan het leger des hemels; en hij wierp er sommigen van dat leger; namelijk van de sterren, ter aarde neder, en hij vertrad ze.'

Het stijfbeeld hendiadys is hier helemaal wegvertaald. De persoon over wie het gaat werd groot tot aan het leger van de hemel. En van dat leger en van de sterren wierp hij ter aarde. Dat is wat er in het Hebreeuws staat. Van dat leger, ja het sterrenleger, wierp hij er ter aarde. Het zijn geen twee zaken, het leger en de sterren, maar één, een leger van sterren.

9. Zefanja 1:16

'Een dag der bazuin en des geklanks tegen de vaste steden en tegen de hoge hoeken.'

In Zefanja 1:14-18 wordt de dag des HEEREN beschreven. Het is een dag van verbolgenheid, van benauwdheid en van angst, van woestheid en verwoesting, van duisternis en donkerheid, van wolk en dikke donkerheid. (Zef. 1:15).

Het is ook de dag van de bazuin en van het geklank. Hier worden niet twee dingen beschreven, maar één. Het is de dag van het geklank, het geschal van de bazuin.

10. Mattheüs 3:11

'Ik doop u wel met water tot bekering; maar Die na mij komt, is sterker dan ik, Wiens schoenen ik niet waardig ben Hem na te dragen; Die zal u met den Heiligen Geest en met vuur dopen.'

Het onderscheid is hier tussen de doop van Johannes met water en de doop van de Heere 'in heilige geest'. Heilige geest en vuur is brandende, zuiverende geest. Deze geest scheidt het kaf van het koren, hetgeen blijkt uit de woorden die volgen:

'Wiens wan in Zijn hand is, en Hij zal Zijn dorsvloer doorzuiveren en Zijn tarwe in Zijn schuur samenbrengen, en zal het kaf met onuitblusselijk vuur verbranden.' (Mat. 3:12).

Het vuur in vers 12 is niet hetzelfde als in vers 11. In vers 11 is het een beeld voor zuiveren en reinigen; in vers 12 wordt er een letterlijk vuur bedoeld.

Johannes de Doper spreekt niet over de Gemeente van Christus, maar over Christus en Zijn Koninkrijk. Zo had Jesaja hierover geprofeteerd:

'En het zal geschieden, dat de overgeblevene in Sion en de overgelatene in Jeruzalem zal heilig geheten worden, een iegelijk, die geschreven is ten leven te Jeruzalem; als de Heere zal afgewassen hebben den drek der dochteren van Sion en de bloedschulden van Jeruzalem zal verdreven hebben uit derzelve midden, door den Geest des oordeels, en door den Geest der uitbranding.' (Jes. 4:4)

Dit is het vuur waar Johannes van sprak in vers 12. Hij voorspelde het. De Heere zal het daadwerkelijk doen. De 'Geest' is Degene Die het werkt; het vuur duidt Zijn werkingen aan, doorzoeken, verteren en zuiveren. Zo zal de dag van Zijn komst zijn.

'Want Hij zal zijn als het vuur van een goudsmid, en als zeep der vollers. En Hij zal zitten, louterende, en het zilver reinigende, en Hij zal de kinderen van Levi reinigen, en Hij zal ze doorlouteren als goud, en als zilver; dan zullen zij den HEERE spijsoffer toebrengen in gerechtigheid.' (Mal. 3:1-4).

'Die dag komt, brandende als een oven [zoals in Mat. 3:12]; dan zullen alle hoogmoedigen en al wie goddeloosheid doet een stoppel zijn en de toekomstige dag zal ze in vlam zetten.' (Mat. 4:1).

Dat er in Mattheüs 3 naar een toekomstig oordeel wordt verwezen is ook in vers 10 lezen. Het gaat hier niet om een of ander 'kerkelijk' verschijnsel.

'En ook is alrede de bijl aan den wortel der bomen gelegd; alle boom dan, die geen goede vrucht voortbrengt, wordt uitgehouwen en in het vuur geworpen.'

11. Mattheüs 24:30

'En alsdan zal in den hemel verschijnen het teken van den Zoon des mensen; en dan zullen al de geslachten der aarde wenen, en

zullen den Zoon des mensen zien, komende op de wolken des hemels, met grote kracht en heerlijkheid.’ (Mat. 24:30)

Er worden hier weer geen twee dingen bedoeld, hoewel het wel heel goed mogelijk is om het zonder het stijlfiguur hendiadys te lezen. Met hendiadys leest de tekst: ‘met kracht, ja, met grote en heerlijke kracht’.

12. Lukas 1:17

Bij de aankondiging van de geboorte van Johannes de Doper werd van hem verteld dat hij de voorloper van de Messias zou zijn.

‘En hij zal voor Hem heengaan, in den geest en de kracht van Elias, om te bekeren de harten der vaderen tot de kinderen, en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen, om den Heere te bereiden een toegerust volk.’ (Luk. 1:17)

Hij zou voor Hem uitgaan in de geest en de kracht³ van Elia, dat is ‘in de krachtige geest’ van Elia.

13. Lukas 21:15

‘Want Ik zal u mond en wijsheid geven, welke niet zullen kunnen tegenspreken, noch wederstaan allen, die zich tegen u zetten.’ (Luk. 21:15).

Niet twee dingen, een mond en wijsheid. Maar ‘een wijze mond’. Hierin is nog een stijlfiguur gebruikt, namelijk metonymia. ‘Mond’ staat voor ‘spraak’.

14. Johannes 1:17

‘Want de wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid is door Jezus Christus geworden.’ (Joh. 1:17).

³ In de tekst staan er geen lidwoorden, dus eigenlijk: ‘in geest en kracht’.

Hier moet in de gebruikte woorden 'de genade en de waarheid' wel sprake zijn van hendiadys. Anders zou deze tekst niet waar zijn. Was er geen genade in de wet? Waarom had Israël de wet dan in de eerste plaats? Al de omliggende volken moesten het zonder doen. De gave van de wet is in zichzelf al genade.

De wet kende in zichzelf ook genade. De uitgebreide voorschriften voor de diverse offeranden waren genade en ze waren een onderdeel van de wet. Deze offeranden gaven ieder door zonde gekweld geweten de mogelijkheid tot volkomen vrijspraak mits de zonden beleden werden en met een besneden hart voor Gods aangezicht werden gebracht. Dat is genade!

En kende de wet geen waarheid? Ja, natuurlijk; elk woord ervan is waarheid.

En toch wordt er in dit vers een tegenstelling weergegeven tussen twee dingen; een ding dat door Mozes was gegeven en een ding dat door Jezus Christus is gegeven. Het stijlfiguur hendiadys geeft hier licht over:

De wet werd door Mozes gegeven en er was genade in. Bovendien was het de waarheid zelf. Maar de genade, ja, de ware genade zelf (het ware) is door Jezus Christus gekomen.

Het is goed om hier iets langer bij stil te staan. De wet wordt, als we de tekst zo lezen, afgeschilderd als een type, een schaduw van Christus. En dat is exact wat ze is. Niet meer en niet minder. De wet getuigde van Christus. Zij wees naar Hem. Hij Zelf is Degene om Wie het allemaal gaat. Er is een rechtvaardigheid die uit de wet is. Maar de wet kan niet rechtvaardigen. Dat ligt niet aan de wet, maar aan de zwakheid van het zondige vlees. Er is ook een rechtvaardigheid die uit het geloof van Jezus Christus is. Die kan wel rechtvaardigen, omdat Hij voldaan heeft aan al de eisen van de wet. Omdat Hij, zo gezegd, gerechtvaardigd is uit de wet. Door de wet volkomen te houden, heeft Hij de wet vervuld. Hij heeft Hem volgemaakt. En door dit geloof van

Hem, deze getrouwheid aan de wet, komt Zijn rechtvaardigheid tot ons door het geloof. De wet was de schaduw. Hij is de werkelijkheid.

Bovenstaande is de zin van een tekst als

‘Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten: Namelijk de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus, tot allen, en over allen, die geloven; want er is geen onderscheid.’ (Rom. 3:21, 22)

Zo moeten we in de volgende teksten uit het Evangelie naar Johannes op dezelfde manier hendiadys herkennen:

*‘En het Woord is vlees geworden, en heeft onder ons gewoond (en wij hebben Zijn heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als des Eniggeborenen van den Vader), vol van **genade en waarheid**.’ (Joh. 1:14)*

*‘Maar de ure komt, en is nu, wanneer de ware aanbidders den Vader aanbidden zullen in **geest en waarheid**; want de Vader zoekt ook dezulken, die Hem alzo aanbidden.’ (Joh. 4:23)*

*God is een Geest, en die Hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in **geest en waarheid**. (Joh. 4:24)*

In elk van de bovenstaande teksten betekent ‘genade en waarheid’ een ‘ware geest’.

‘Jezus zeide tot hem: Ik ben de Weg, en de Waarheid, en het Leven. Niemand komt tot den Vader, dan door Mij.’ (Joh. 14:6).

Dit betekent ‘een ware en levende Weg’. Op deze tekst kom ik later in het hoofdstukje hendiadris uitvoerig terug.

15. Johannes 3:5

‘Jezus antwoordde: Voorwaar, voorwaar zeg Ik u: Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan.’ (Joh. 3:5)

Dat het bij ‘water en geest’ om het stijlfiguur hendiadys gaat is duidelijk uit de verzen 6 en 8. Daar wordt alleen ‘Geest’ genoemd.

De Heere spreekt tot Nicodemus over ‘aardse dingen’ (Joh. 3:12). Als een ‘leraar van Israël kende hij de profetie van Ezechiël 36:25-27 goed, althans die had hij goed behoren te kennen. Het is een profetie aangaande Israël ten dage van hun herstel in hun eigen land:

‘Dan zal Ik rein water op u sprengen, en gij zult rein worden; van al uw onreinigheden en van al uw drekgoden zal Ik u reinigen. En Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u; en Ik zal het stenen hart uit uw vlees wegnemen, en zal u een vlesen hart geven. En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u; en Ik zal maken, dat gij in Mijn inzettingen zult wandelen, en Mijn rechten zult bewaren en doen.’ (Ez. 36:25-27).

Dat reine water is geen letterlijk water. Deze reiniging vindt niet plaats zoals in de ceremoniële reinigingen in de wet. De reiniging vindt plaats door de Geest Gods.

In Johannes 3:5 wordt er daarom maar één ding bedoeld: geestelijk water: ‘Zo iemand niet geboren wordt uit water, ja, uit geestelijk water, die kan het Koninkrijk Gods niet ingaan.’

Door een ander stijlfiguur, metonymia, staat dat geestelijke water voor de Heilige Geest Zelf. Dat wordt duidelijk uit Johannes 7:38, 39.

*‘Die in Mij gelooft, gelijkewijs de Schrift zegt, stromen van levend **water** zullen uit zijn buik vloeien. (En dit zeide Hij van den Geest, Die ontvangen zouden, die in Hem geloven; want de Heilige Geest*

was nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was.)' (Joh. 7:38, 39).

Er is hier dus helemaal geen sprake van ceremonieel of kerkelijk water, maar van de doop door de Heilige Geest die de onmisbare voorwaarde is om het Koninkrijk van God in te gaan.

16. Johannes 4:21-24

Het onderwerp in deze verzen is wat ware aanbidding is. Het was de zesde uitspraak die de Heere tot de Samaritaanse vrouw deed. Hij beantwoordde haar vraag 'waar moet men aanbidden'.

'Onze vaders [de Samaritanen] hebben op deze berg aanbeden; en gijlieden [de Joden] zegt, dat te Jeruzalem de plaats is, waar men moet aanbidden.'

De Heere beantwoordt de vraag heel duidelijk, maar Hij legt onmiddellijk de vinger bij een veel belangrijker aspect van aanbidding dan de plaats alleen:

'Jezus zeide tot haar: Vrouw, geloof Mij, de ure komt, wanneer gijlieden, noch op dezen berg, noch te Jeruzalem, den Vader zult aanbidden. Gijlieden aanbidt, wat gij niet weet; wij aanbidden, wat wij weten; want de zaligheid is uit de Joden. Maar de ure komt, en is nu, wanneer de ware aanbidders den Vader aanbidden zullen in geest en waarheid; want de Vader zoekt ook dezulken, die Hem alzo aanbidden. God is een Geest, en die Hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in geest en waarheid.' (Joh. 4:21-24)

God is een Geest en we moeten Hem aanbidden in geest en waarheid. Niet in geest en in waarheid, maar in geest en waarheid, door het stijfbeeld Hendiadys, in een ware geest. God moet aanbeden worden op een waar geestelijke wijze.

De plaats van aanbidding lag toen vast. Dat was Jeruzalem. Maar ook toen werd er een geestelijke aanbidding gevraagd.

De Heere zegt hier niet dat we Hem zo mogen aanbidden, maar MOETEN aanbidden. We MOETEN Hem aanbidden op geestelijke wijze, op waar geestelijke wijze. Er wordt geen keuze aan ons overgelaten. Er wordt geen vrijheid voor het vlees overgelaten. Er is geen aanbidding op zinnelijke wijze. Het is alles waar geestelijk.

We kunnen God niet aanbidden door onze ogen. We aanbidden Hem niet door naar mooie afbeeldingen te kijken van het kruis of van Maria of van heiligen.

We kunnen God niet aanbidden door onze oren. We aanbidden Hem niet door naar mooie muziek te luisteren, hoe meeslepend ze ook mag zijn.

We kunnen God niet aanbidden door onze neus. We aanbidden God niet door de zoete wierook lucht in een kerk op te snuiven.

We kunnen God niet aanbidden met onze gevoelens. Eindeloos in onszelf te zoeken naar religieuze gevoelens is geen aanbidding. Het is egoïsme en op onszelf gericht en niet op God; en daarom kan ook dat geen aanbidding zijn, anders dan aanbidding van onszelf.

We MOETEN Hem aanbidden op waar geestelijke wijze. Het is hetzelfde moeten als in Johannes 3:7:

‘Verwonder u niet, dat Ik u gezegd heb: Gijlieden MOET wederom geboren worden.’ (Joh. 3:7).

Het is hetzelfde moeten als in Johannes 3:14:

‘En gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, alzo MOET de Zoon des mensen verhoogd worden’ (Joh. 3:14).

Het is hetzelfde moeten als in Johannes 9:4:

'Ik moet werken de werken Desgenen, Die Mij gezonden heeft, zolang het dag is; de nacht komt, wanneer niemand werken kan.'
(Joh. 9:4)

17. Handelingen 1:25

'Om te ontvangen het lot van deze bediening en van het apostelschap, waarvan Judas afgeweken is, dat hij heenging in zijn eigen plaats.' (Hand. 1:25).

Matthias wordt als apostel gekozen in plaats van Judas. Het lot wijst niet twee dingen aan, 'de bediening' en 'het apostelschap', maar door hendiadys maar één ding: 'de bediening'. Wat voor bediening? De apostolische bediening.

'Dat hij heenging in zijn eigen plaats' zijn geen woorden die betrekking hebben op Judas. De dood is niet 'zijn eigen plaats'. We zetten haakjes om 'waarvan Judas afgeweken is', namelijk die apostolische bediening en we lezen de zin door voor Matthias.

'Om te ontvangen het lot van deze bediening en het apostelschap (waarvan Judas afgeweken is), dat hij [Matthias] heenging naar zijn eigen plaats [nl. de apostolische bediening, zoals dit voorzegd was in de Schrift en daarmee deze bediening waarlijk 'zijn eigen plaats' was.]'

18. Handelingen 3:14

‘Maar gij hebt den Heilige en Rechtvaardige verloochend, en hebt begeerd, dat u een man, die een doodslager was, zou geschonken worden.’ (Hand. 3:14)

Het is duidelijk dat het hier gaat om één Persoon. Door het gebruik van hendiadys ‘de Heilige en Rechtvaardige’ in plaats van ‘de rechtvaardige Heilige’ komt de tegenstelling tussen de ‘rechtvaardige’ en de moordenaar, die in het volgende vers genoemd wordt, duidelijker uit.

19. Handelingen 23:6

‘En Paulus wetende dat het ene deel was van de Sadduceeën, en het andere van de Farizeeën, riep in den raad: Mannen broeders, ik ben een Farizeeër, eens Farizeeërs zoon; ik word over de hoop en opstanding der doden geoordeeld.’ (Hand. 23:6).

De hoop en opstanding is één begrip. De hoop van Israël was de opstanding. Dus de tekst lezen we hier als ‘de opstandingshoop’.

Paulus vertelt voor Felix, de stadhouder dat hij onschuldig is. En hij bewijst hem dat door erop te wijzen dat hij niets anders gelooft dan wat er in de wet en de profeten geschreven staat en ook daarin koppelt hij wet en profeten:

‘Maar dit beken ik u, dat ik naar die weg, welke zij sekte noemen, de God der vaderen also dien, gelovende alles, wat in de wet en in de profeten geschreven is; hebbende hoop op God, welke dezen ook zelf verwachten, dat er een opstanding der doden wezen zal, beiden der rechtvaardigen en der onrechtvaardigen. (Hand. 24:14, 15).

Paulus zegt dat hij hoop op God heeft. De inhoud van die hoop is de opstanding der doden. Het gaat dus om opstandingshoop.

Dat bevestigt hij nog eens als hij voor koning Agrippa staat en wederom zijn onschuld betuigt.

'En nu sta ik, en word geoordeeld over de hoop der belofte, die van God tot de vaderen geschied is; tot dewelke onze twaalf geslachten, gedurig nacht en dag God dienende, verhoppen te komen; over welke hoop ik, o koning Agrippa, van de Joden word beschuldigd.' (Hand. 26:6, 7).

Hij heeft het over de hoop van de belofte. En wat is die belofte? Dat staat in het volgende vers:

'Wat? wordt het bij ulieden ongelofelijk geoordeeld, dat God de doden opwekt?' (Hand. 26:8).

De hoop der belofte was de opwekking van de doden door God.

En als Paulus opnieuw zijn onschuld beschrijft aan de Joden die hem in Rome bezoeken, zegt hij:

'Om deze oorzaak dan heb ik u bij mij geroepen, om u te zien en aan te spreken; want vanwege de hoop van Israël ben ik met deze keten omvangen.' (Hand. 28:20).

En de oorzaak van die keten lag weer in Handelingen 23:6, 'de hoop en opstanding der doden', de opstandingshoop.

20. 1 Korinthe 2:4

'En mijn rede, en mijn prediking was niet in bewegelijke woorden der menselijke wijsheid, maar in betoning des Geestes en der kracht.' (1 Kor. 2:4)

Er worden ook hier niet twee dingen bedoeld. Het gaat om de kracht van de Geest.

21. 1 Korinthe 11:7

'Want de man moet het hoofd niet dekken, overmits hij het beeld en de heerlijkheid Gods is; maar de vrouw is de heerlijkheid des mans.'

En in deze tekst wordt het 'heerlijke beeld' van God bedoeld.

22. Efeze 6:18

'Met alle bidding [gebed, HSV] en smeking, biddende te allen tijd in den Geest, en tot hetzelfde wakende met alle gedurigheid en smeking voor al de heiligen.'

Het was niet zomaar 'gebed' , nee, het was smekend gebed.

23. Kolossenzen 2:8

'Ziet toe, dat niemand u als een roof vervoere door de filosofie, en ijdele verleiding, naar de overlevering der mensen, naar de eerste beginselen der wereld, en niet naar Christus.'

Het is niet zomaar een filosofie, nee, het gaat om een ijdele, verleidende filosofie. Daar werden de Kolossenzen tegen gewaarschuwd.

24. Kolossenzen 2:18

'Dat dan niemand u overheerse naar zijn wil in nederigheid en dienst der engelen, intredende in hetgeen hij niet gezien heeft, tevergeefs opgeblazen zijnde door het verstand zijns vleses.'

Dit is een lastige tekst. En hij wordt nog lastiger als we het stijlfiguur Hendiadys hier niet zien. Het woord voor 'dienst' is 'religie' of 'godsdienst' en het is als zodanig in de andere Schriftplaatsen waar het

voorkomt vertaald.⁴ Er staat dus ‘nederigheid en godsdienst’ en door het stijlfiguur ‘godsdienstige nederigheid’.

Alle kritische teksten laten ook het woordje ‘niet’ voor ‘gezien’ weg. De NBG’51 vertaalt deze tekst dan ook:

‘Laat niemand u de prijs doen missen door gewilde nederigheid en engelenverering, als ingewijde in wat hij heeft aanschouwd, zonder reden opgeblazen door zijn vleselijk denken’.

En hierin valt dan ook meteen op dat het ‘overheerse’ van de SV vertaald is met ‘de prijs doen missen’.

Paulus waarschuwde de Kolossenzen, die wat betreft hun staat in Christus duidelijk onderwezen waren, dat zij niet moesten vergeten dat zij in hun aanbidding van de Vader hoger stonden dan de engelen. Zij waren geliefde zonen, ‘begenadigd in de Geliefde’. Zij hadden de ‘vrijmoedigheid en de toegang met vertrouwen’ als zonen en niet zoals de engelen als gediensdige geesten.

De tekst leest dan:

‘Laat niemand u de prijs ontnemen, behagen scheppend⁵ in de godsdienstige nederigheid van engelen, intredende in de dingen die hij gezien heeft, tevergeefs opgeblazen zijnde door het verstand van zijn vlees.’

Zo is het nog niet eenvoudig, maar als we de grote waarheid betreffende de Verborgenheid of het Geheimenis kennen, de waarheid omtrent het Hoofd en de leden van het Lichaam van Christus, dan zullen we het begrijpen en de juiste plaats voor God, die Hij ons Zelf gegeven heeft, gaan innemen.

⁴ Handelingen 26:5 en Jakobus 1:26, 27

⁵ Volgens J.B. Lightfoot

Vers 19 vervolgt met 'het Hoofd niet behoudende' en daar zat het gevaar. Daar zit nog steeds het gevaar. Als we het Hoofd niet meer vasthouden dan verliezen we praktisch al onze voorrechten als leden van Zijn Lichaam. Hij heeft ons in Zijn liefde en genade een hoge plaats in Christus gegeven. Als we het Hoofd niet behouden, dan nemen we in onze toenadering tot Hem een lagere plaats in dan die Hij ons heeft gegeven. Dan naderen we tot Hem als dienstknechten in plaats van als zonen. Het is de godsdienstige nederigheid van de engelen. We aanbidden Hem dan met een sluier voor onze aangezichten, vanaf een grote afstand, in plaats van dat we met ontdekte aangezichten de heerlijkheid des Heeren aanschouwen. Het is ook dikwijls een geveinsde nederigheid, maar in elk geval een nederigheid die de uitnemende rijkdom van de genade in Christus Jezus jegens ons niet begrijpt. Deze houding ontaardt zeker in een grote achting voor het zichtbare, zoals religieuze inzettingen en sacramenten. Die kan het vleselijke verstand bevatten en begrijpen. Maar Paulus zegt van dat alles:

'Dewelke wel hebben een schijnreden van wijsheid in eigenwilligen godsdienst en nederigheid, en in het lichaam niet te sparen, doch zijn niet in enige waarde, maar tot verzadiging van het vlees.'

De Kolossenzen moesten zich de prijs niet laten ontnemen door zich die hoge roeping te laten verduisteren die zij in Christus hadden. En die hen in staat stelde met vrijmoedigheid toe te gaan tot de troon der genade.

25. 1 Timotheüs 3:15

‘Maar zo ik vertoef, opdat gij moogt weten, hoe men in het huis Gods moet verkeren, hetwelk is de Gemeente des levenden Gods, een pilaar en vastigheid der waarheid.’

Dit gaat over de waarheid en de verborgenheid der godzaligheid van vers 16, het lichaam van Christus. Dat is een pilaar en vastigheid. Dat lezen we door het gebruik van hendiadys als ‘een vaste pilaar’, ‘een pilaar met een stevig fundament’.

26. 2 Timotheüs 4:1, 2

‘Ik betuig dan voor God en den Heere Jezus Christus, Die de levenden en doden oordelen zal in Zijn verschijning en in Zijn Koninkrijk: Predik het woord; houd aan tijdelijk, ontijdelijk; wederleg, bestraf, vermaan in alle lankmoedigheid en leer.’

Het stijlfiguur hendiadys zit hem in de woorden ‘in Zijn verschijning en in Zijn Koninkrijk’, dat is dus ‘in Zijn koninklijke verschijning’. Paulus bezweert⁶ Timotheüs het Woord te prediken en daarin te volharden. Hij doet dat op grond van de woorden die hij ervoor schrijft. De Schrift is door God ingegeven, ingeblazen, en de Schrift bestaat dus uit levende woorden. Daarom bezweert Paulus alleen het Woord te prediken. Deze ernstige aansporing is noodzakelijk, omdat Paulus tijden voorziet waarin men de gezonde leer omtrent de Verborgenheid niet kan verdragen.

‘Want er zal een tijd zijn, wanneer zij de gezonde leer niet zullen verdragen; maar kittelachtig zijnde van gehoor, zullen zij zichzelf leraars opgaderen, naar hun eigen begeerlijkheden; en zullen hun gehoor van de waarheid afwenden, en zullen zich keren tot fabelen.’

⁶ ‘Ik betuig’ van de SV is een beetje te zwak. Daarom vertaalt de HSV met ‘ik bezweer’.

Paulus voorzag tijden dat men de gezonde leer, de waarheid omtrent het Geheimenis of de Verborgenheid, niet kon verdragen. Er is maar één remedie om dit tegen te gaan: het Woord prediken, gelegen of ongelegen, bij nacht en ontij. Deze opdracht staat ingeklemd tussen het tweemaal gebruikte woordje ‘verschijning’ en het twee maal herhaalde oordeel. Het oordeel bij de koninklijke verschijning in vers 1 en de verschijning van de rechtvaardige Rechter in vers 8.

27. Titus 2:13

‘Verwachtende de zalige hoop en verschijning der heerlijkheid van den groten God en onzen Zaligmaker Jezus Christus’.

Er worden geen twee dingen door ons verwacht. De zalige hoop is de verschijning van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus. Het laatste gedeelte in dit vers is ook Hendiadys. Het gaat hier niet over twee Personen die zullen verschijnen. We verwachten de verschijning van onze Hoop, onze Zaligmaker Jezus Christus, Die tevens God is.

28. 2 Petrus 1:17

‘Want Hij heeft van God den Vader eer en heerlijkheid ontvangen, als zodanig een stem van de hoogwaardige heerlijkheid tot Hem gebracht werd: Deze is Mijn geliefde Zoon, in Denwelken Ik Mijn welbehagen heb.’

De Zoon kreeg ‘eer en heerlijkheid’, dat wil zeggen ‘heerlijke eer’ toen Petrus, Jakobus en Johannes ‘op de heilige berg’ der verheerlijking waren. Op de berg werd over niets anders gesproken dan ‘Zijn uitgang’, die Hij zou volbrengen in Jeruzalem. Er werd niet gesproken over Zijn dood, die de mensen Hem zouden aandoen. Hij hield de regie. Het was Zijn uitgang en die ging Hij Zelf volbrengen. In Hebr 2:9 staat waarom Hij met heerlijkheid en eer werd gekroond, namelijk ‘vanwege het lijden des doods’. In 2 Petrus 1:17 en 18 staat waar Hij zo werd gekroond. Het was Zijn officiële aanstelling tot Zijn

Hogepriesterlijk ambt. Dat wordt bevestigd door de woorden van Exodus 28.

‘En gij zult voor uw broeder Aaron heilige klederen maken, tot heerlijkheid en tot sieraad.’ (Ex. 28:2).

Het Grieks vertaalt hier met dezelfde woorden van 2 Petrus 1:17 en Hebreëen 2:9: ‘eer en heerlijkheid’. Deze heilige klederen worden uitvoerig beschreven en zij waren bedoeld om voor de HEERE het priesterambt te bedienen. En zo bedient de Heere Jezus het Hogepriesterschap naar de ordening van Melchizedek, na Zijn opstanding, in de klederen ‘wit gelijk het licht’.

29. Openbaring 5:10

‘En Gij hebt hen voor onze God gemaakt tot een koninkrijk en tot priesters, en zij zullen als koningen heersen op de aarde.’⁷

‘Een koninkrijk en priesters’, dat is een priesterlijk koninkrijk. De verwijzing is naar Israël:

‘En gij zult Mij een priesterlijk koninkrijk, en een heilig volk zijn. Dit zijn de woorden, die gij tot de kinderen Israëls spreken zult.’

Het is een van de aanwijzingen dat het in Openbaring weer gaat over Israël.

⁷ Ik citeer hier bewust uit NBG’51. De door deze vertaling gebruikte Griekse tekst is in dit geval m.i. beter.

Hendiatrix

Hendiatrix betekent letterlijk één door drie. Het principe is weer hetzelfde als bij Hendiadys, alleen nu worden er drie zelfstandig naamwoorden gebruikt. Ik geef eerst twee voorbeelden en besluit dan met Johannes 14:6.

Daniël 3:7

‘Daarom te dier tijd, als al die volken hoorden het geluid des hoorns, der pijp, der citer, der vedel, der psalters, en allerlei soorten der muziek, alle volken, natiën, en tongen neervallende, aanbadden het gouden beeld, hetwelk de koning Nebukadnezar had opgericht.’

‘Tongen’ zijn talen. Talen vallen niet neder om te aanbidden. Hier is een voorbeeld van hendiatrix. ‘Alle volken en⁸ natiën en tongen’ zijn ‘alle volken van alle natiën en van alle talen’. Er wordt dus één ding bedoeld niet drie.

Mattheüs 6:13

‘En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den boze. Want Uw is het Koninkrijk, en de kracht, en de heerlijkheid, in der eeuwigheid, amen.’

Natuurlijk is het Koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid van Hem. We kunnen de woorden gewoon laten staan zoals ze er staan, maar we kunnen dit ook opvatten als een hendiatrix; dan gaat het om het Koninkrijk, het krachtige en heerlijke Koninkrijk.

⁸ In het Hebreeuws staat er het voor hendiadys en hendiatrix benodigde ‘en’ tussen.

Johannes 14:6

'Jezus zei tegen hem: Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven. Niemand komt tot de Vader dan door Mij.' (Joh. 14:6).

Natuurlijk is Hij de Weg. Natuurlijk is Hij de Waarheid en natuurlijk is Hij het Leven. Door het stijfbeeld hendiatrijs krijgt deze uitspraak van de Heere Jezus een nog wat diepere lading.

In 'de genade en waarheid' van Johannes 1:14 en 17 zagen we dat dit door hendiadys wel 'ware genade' moest betekenen. De wet was door Mozes gegeven. Onder de wet was ook genade. Denk maar aan al die offers die er voor de zonde gebracht werden om de schuld uit te delgen. Die genade was echter altijd als een schaduw, als een type. De offers waren een schaduw van het grote Offer wat gebracht zou worden. Dat Israël de woorden van God kreeg toevertrouwd was genade. De wet kon in zichzelf echter niemand zalig maken. De wet en de profeten getuigden van Hem Die komen zou. Daarom staat er in Johannes 1:17 dat de **ware** genade door Jezus Christus is geworden. Er was genade onder het oude verbond. Maar de ware genade, de werkelijkheid waar de typen van getuigden, kwam door Hem. Hij is de Vervulling van alles.

Het licht dat op de eerste dag in aanzijn werd geroepen was in zichzelf ook een type. Paulus legt ons dat type uit in 2 Korinthe 4:6.

'Want God, Die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternis zou schijnen, is Degene, Die in onze harten geschenen heeft, om te geven verlichting der kennis der heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus.' (2 Kor. 4:6).

Daarom zegt het Johannes in 1:8, 9:

‘Hij was het licht niet, maar was gezonden om van het licht te getuigen. Dit was het waarachtige⁹ Licht, Hetwelk verlicht een iegelijk mens, komende in de wereld.’

Hij is het ware Licht. Het licht uit Genesis 1:3 is het beeld van Hem. Zo lezen we bijvoorbeeld ook van het ware Brood (Joh. 6:32), waarvan het manna in de woestijn het beeld was en van de ware Wijnstok (Joh. 15:1), waarvan Israël zelf het beeld is (Ps. 80:8). We zien hier het type en de werkelijkheid, het beeld en het ware.

Als we dan Johannes 14:6 lezen als een hendiatrijs komt er dus te staan:

‘Ik ben de ware en de levende Weg.’

Hij is de ware en levende Weg, zoals Hij ook het ware Brood en het levende Brood was (Joh. 6:51). Als we Johannes 14:6 zo lezen, dan roept dat natuurlijk meteen de vraag op wat dan het beeld was in het oude testament. De Heere Jezus als het Licht zien we afgeschaduwd in het geschapen licht; de Heere als het Brood in het manna; de Heere als de Wijnstok in Israël. Maar de Heere als de Weg?

Een opstapje naar de beantwoording van deze vraag lezen we in Hebreeën 10.

‘Dewijl wij dan, broeders, vrijmoedigheid hebben, om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus, op een versen en levenden weg, welken Hij ons ingewijd heeft door het voorhangsel, dat is, door Zijn vlees; En dewijl wij hebben een groten Priester over het huis Gods.’ (Heb. 10:21).

Het hoofdstuk begint met de opmerking dat de wet een schaduw heeft van toekomstige dingen. Ze mist het wezen. De slachtoffers worden vervolgens beschreven als een beeld van Christus. In vers 19 en 20 vloeien type en werkelijkheid samen: het heiligdom (tabernakel en hemelse Heiligdom), het bloed van Jezus (tegenover het bloed van

⁹ Of gewoon ‘ware’ als de werkelijkheid in tegenstelling tot het beeld.

stieren en bokken), het voorhangsel (Zijn vlees). De 'verse en levende weg' zou zo heel mooi samenkomen met 'de ware en levende Weg', Jezus Christus Zelf. Hij heeft de Weg niet alleen bewandeld, maar Hij is die Weg Zelf. Dat wordt ook bevestigd in de woorden van Hebreëen 9:7, 8.

*'Maar in den tweeden tabernakel¹⁰ ging alleen de hogepriester, eenmaal des jaars, niet zonder bloed, hetwelk hij offerde voor zichzelf en voor des volks misdaden. Waarmede de Heilige Geest dit beduidde, dat de **weg** des heiligdoms nog niet openbaar gemaakt was, zolang de eerste tabernakel nog stand had.'*

Hier wordt expliciet de weg van het heiligdom genoemd. Die weg was nog niet openbaar gemaakt. In het vervolg lezen we dat Christus als de Hogepriester van toekomstige goederen door de meerdere en volmaakte tabernakel door Zijn eigen bloed is ingegaan. Hij heeft die meerdere weg bewandeld. Hij was en is de meerdere Hogepriester. Hij is de meerdere tabernakel. Hij is de vervulling van alle dingen en daarom kunnen we zeggen dat Hij is de Weg, de Waarheid en het Leven, de levende en ware Weg.

¹⁰ Dat is het deel wat het heilige der heilige genoemd.

Meer lezen?

Zie deel 4: Acrostichon.

